

Mese, olvasás, kritika

VISSZHANG - LIII. évfolyam 8. szám, 2009. február 20.

Balázs Eszter Anna *Ex libris*ében (ÉS, 2008/51-52., dec. 19.) Bartos Erika Anna, *Peti és Gergő*-sorozatáról is ír. A sorozat legújabb kötete(i) kapcsán méltatja a kisgyerekeknek szóló képeskönyvsorozatot, miközben megjegyzi, hogy „[v]an, akit bosszant a »Bartos-művek« hatalmas sikere”, ám ezzel az attitűddel nyomban szembe is helyezkedik, mondván: „de tagadhatatlan, hogy a két év körüli gyerekek imádják a meséit (diáit, bábjait), és ha a Süss fel, Nap!-ot tesszük a karácsonyfa alá, biztos nem lövünk mellé”.

A hirtelen jött siker kétségtelenül önmagában is sokakat bosszanthat, de Bartos Erika műveit nem csak emberi irigységből fakadó kritika illetheti. A sorozat kétségkívül számos erénnyel rendelkezik, és én is azért ismerem alaposan némelyik kötetet, mert kislányomnak már másfél éve a legkedvesebb esti meséi közé tartoznak a „Petis könyvek”. A mesék legfőbb erényeit Balázs Eszter is felsorolja rövid írásában; a listával jobbra egyetértek, és úgy látom, hogy a könyvek nemcsak szórakoztatják a gyereket, hanem igen fontos készségek és ismeretek elsajátításához is hozzásegíthetik.

Ugyanakkor a rendszeres esti felolvasás hamar tudatosítja a felnőtt olvasóval, hogy a szövegek nyelvi minősége sok helyen egyszerűen csapnivaló. Balázs Eszter azt írja: „A kötetek képi világának nagy érdeme ugyanaz, mint a szövegé: a nemes egyszerűség - és mondom ezt minden ironia nélkül.” Az ironia gyanúját elhárító befejezés számomra informatív volt, mert én anélkül bizony gyanakodtam volna. Amit Balázs „nemes egyszerűségnek” vél, azt sajnos igénytelenségnek vagy ötlettelenségnek is nevezhetjük. Mondatszerkezetükben többnyire valóban egyszerű szövegek ezek, ami szerencsés is, amennyire ez megállapítható a hosszabb mondatokkal is próbálkozó darabokból (pl. *Cirkusz; Vidámpark*).

Ám nem éppen az egyszerűség felé mutat (és itt csak e mesék egyetlen jellemző, talán legjellemzőbb hibáját van hely kiemelni), hogy Bartos rendkívül vonzódik a felsorolásokhoz és az ismétlésekhez. Ez időnként kellemesen hat, főként akkor, amikor a felsorolás gazdagítja az elbeszélte világot (és így a célközönség szókincsét). Azokban az esetekben viszont, amikor már ismert dolgokat sorol fel újra az elbeszélés, az állandó enumeráció funkciótlan és bosszantó. A szövegekből szinte teljesen hiányoznak a gyűjtőnevek és a névmások, az elbeszélő mindent újra és újra megnevez, ami rettentő redundanciákhoz vezet. „Hetente egyszer Kata néni is eljött a gyerekekhez. Népdalokat, néptáncot, népi mondókákat és játékokat tanított a gyerekeknek. A gyerekek ezt különösen szerették.” (*Anna iskolába megy*); „Gergőke is szerette volna megvigasztalni Annát, odavitte Annának a tollakat, de azok már mind kiszáradtak.” (*Gergő mindent tönkretesz*); „Annácska felült a biciklire, anya pedig tolt a biciklit. / A lejtőn Anya elengedte a biciklit, és Anna egyedül gurult lefelé.” (*Anna biciklizni tanul*) Ez a jellegzetesség a szövegek narratív egységét teszi kérdésessé: lapozás után sokszor az az olvasó érzése, hogy a szerző már nem emlékezett, mit is írt az előző oldalon.

Egy internetes portálnak adott interjúban megkérdezték a szerzőt, hogy a rajzolás és az írás közül melyiket kedveli jobban, ő pedig tömören ennyit válaszolt: „A rajzolást.”

(http://velvet.hu/poronty/2008/05/11/bartos_erika_1/) Ez meglátszik. Az interjút is közlő weboldalnak saját fóruma is van, az oda érkezett bejegyzések alapján az olvasóközönséget is megosztja a Bartos-írások nyelvi pongyolasága. Egyesek szerint a nyelvi hiányosságokat ellensúlyozza a mesék bája, valamint az (az ettől elválaszthatatlan) tény, hogy a kisgyerekek szeretik őket - tehát a nyelvi sikerületlenség ezek alapján irreleváns. A meseolvasó kisgyermekes bölcsészt viszont az a kérdés foglalkoztatja, hogy miért kell egyáltalán kijátszani egymás ellen a nyelvi igényesség szempontját és az egyéb téren mutatkozó ötletességet. Meggyőződésem, hogy ezeknél a műveknél a szöveg nyelvi rendbetétele igényelte volna a

legkisebb erőfeszítést és befektetést. Becslésem szerint a könyvsorozat egyes darabjainak szövegterjedelme kötetenként mindössze kb. egy ív (30 000-50 000 leütés között), és ebből összesen kijön egy 220-250 oldalas könyv. Ekkora terjedelmű szövegnél a kiadói költségek töredékét tenné ki a nyelvi kontrollszerkesztés, ami számos bosszúságtól megkímélné az olvasót. Márpedig egy-egy oldalon olyannyira kevés szöveg van, hogy egy közepesen tapasztalt korrektor félszemmel is kigyomlálta volna a hibák túlnyomó részét.

A rendkívüli mértékű redundancia nem egyszerűen azért baj, mert bántja az érzékeny bölcsészfüleket, hanem mert a szövegértési kompetencia egyik legfontosabb összetevőjére nem készíti fel kicsiny hallgatóit: arra, hogy megértsék, amit a szöveg pusztán jelez, de nem mond ki. Az pedig, hogy a mesék folyamatos nyelvi beavatkozást igényelnek a felolvasótól, egyrészt bosszúságot okozhat a felolvasó felnőtteknek, de ennél is nagyobb baj, hogy a beavatkozás szükségének felismeréséhez már bizonyos nyelvi kultúrára van szükség, vagyis ezúttal is azok a gyermekek juthatnak hozzá a magasabb minőséghez, akiknek családjában már eleve rendelkezésre áll efféle minőségérzék és műveltség. Talán patetikusan hangzik ez a tézis, de a szerző és a kiadó fokozott gondossága, az intézmények minőségérzéke a kulturális javak demokratikusabb eloszlásához is vezethet, míg a trehányóság az otthonról hozott különbségek átörökítését szolgálja.

Bartos Erika eredeti szakmája tudomásom szerint építész. Tulajdonképpen helyénvaló, hogy míg épületet tervezni csak engedély birtokában lehet, gyerekkönyvet bárki kiadhat, ha talál kiadót, amely fantáziát lát a dologban. Egyrészt egy derűs és kedves, csak éppen rosszul megírt gyerekkönyv, de még egy egész könyvtárnyi sem okoz akkora kárt, mint egy tetszetős és lakályosnak mutakozó, csak éppen statikailag elhibázott épület. Másrészt a Bartos-sikertörténet arra is rámutat (és önmagában ez is biztató), hogy más ágazatokkal, például a tudományos könyvkiadással ellentétben a gyerekkönyvpiac még mindig van akkora, hogy egy szerző és kiadó valódi üzletet láthasson benne. Ugyanakkor úgy látom, a kritika csak akkor látja el méltón feladatát, ha idejében rámutat eme sok tekintetben üdítő vállalkozás alapvető hibáira is. A szinte kivétel nélkül pozitív visszajelzés ugyanis láthatólag annyira meghozta Bartos Erika kedvét, hogy jó ötletnek gondolta óvodásoknak szóló verseit és mondókáit is könyvben publikálni. Márpedig vers esetében a nyelvi kreativitás fontossága nyilvánvalóan messze felülmúlja bármiféle nem nyelvi képességét vagy attitűdét. Ha az *Anna*, *Peti* és *Gergő*-mesék bizonyos fenntartásokkal ajánlhatók kisgyermekes családoknak, a Bartos-versek zömétől bizony érdemes inkább távol tartani gyermekeinket.